

11 skyrius

BANKO PINIGINIŲ LĖŠŲ VALDYMAS

ĮVADAS

Pinigų ir tarptautinės eurovaliutos rinkų operacijos tapo tarptautinių bankų veiklos pagrindu. Ši tendencija paaiškinama dideliu tarptautinės pinigų rinkos skaičiumi, jų efektyvumui mažomis operacijų išlaidomis, o taip pat pagalbiniu šių operacijų vaidmeniu globalinės valiutos rinkos ir kreditavimo atžvilgiu. Šių rinkų prekybos operacijų centras yra eurobankai. (Šį klausimą mes nagrinėjome 6 skyriuje). Šalia eurobankų funkcionuoja įvairios institucijos, kurios atlieka įvairias kreditines, arbitražines bei piniginių lėšų operacijas. Tačiau pagrindinė eurobankų ypatybė yra ta, kad jie atlieka savo operacijas tiek banko skyriuje, kuris randasi ofšorinėje banko teritorijoje, tiek specialiaame tarptautinės piniginės prekybos skyriuje, kuris atlieka operacijų su eurovaliuta administracinio kontrolinio centro funkcijas.

Šios bankinės operacijos tapo globalinėmis ir šiuolaikiniai komerciniai bankai ieško likvidžių lėšų kreditams ir įdėjimams visuose pasaulio dalyse. To pasėkoje komercinių bankų piniginių lėšų valdymo veikla tapo ypač svarbi. Šiame skyriuje mes panagrinėsime tarptautinį piniginių lėšų valdymą, peržiūrėsime įvairius tarptautinių pinigų rinkų komponentus, išsiaiškinsime uždavinius ir skirtingus piniginių lėšų operacijų aspektus, apžvelgsime arbitražinių valiutinių operacijų mastą, prisiminsime forvardinės pelno kreivės, kaip analitinio instrumento, svarbą ir išnagrinėsime įvairius tarptautinės išdo ataskaitos panaudojimo metodus.

Būtina pabrėžti, kad tarptautinių pinigų rinkų skirtingi komponentai užtikrina tvirtą pasaulinės finansų sistemos susijungimą. Tvirtus ryšius tarp pinigų rinkų skirtingų sektorių apsprendžia pagrindiniai pasaulinės finansinės sistemos dalyviai: stambūs tarptautiniai bankai, specializuoti prekybos ir konsorciniai bankai, kreditinės finansinės įstaigos, vyriausybė ir tarptautinės organizacijos, tokios kaip Tarptautinis rekonstrukcijos ir plėtros bankas (TRPB).

SKYRIAUS TIKSLAI

1. Įvertinti tarptautinių pinigų rinkų, kurias naudoja bankai operacijų vykdymui visame pasaulyje, dydį ir mastą.
2. Išsiaiškinti bankų pelno, iš darbo su eurovaliuta, šaltinius ir su tuo susijusias operacijas bei riziką.
  1. Išnagrinėti tarptautinių pinigų lėšų valymo dinamiką ir bankinių strategijų pasirinkimo procesą.
  2. Išsiaiškinti bankų techninių ir analitinių instrumentų, įtrauktų į tarptautinį piniginių lėšų valdymą, svarbą ir panaudojimą.

PAGRINDINIAI TERMINAI

• valiutinis arbitražas	• tarptautinė išdo ataskaita
• valiutiniai nesutapimai	• vidinis ir išorinis arbitražas
• prekybos salė	• terminų tarpsniai tarp aktyvų ir pasyvų
• dvigubas apsikeitimo sandoris	• terminų tarpsniai tarp mokėjimo terminų
• veikianti kaina	• terminų pertvarkymai
• eurodolerinis arbitražas	• ofšorinė bankinė rinka
• eurosterlinginis arbitražas	• laikina struktūra
• forvardinė pelningumo kreivė	• piniginių lėšų operacijos
• aprūpinimas lėšomis	

RINKOS SEKTORIAI

Šiame skyriuje mes panagrinėsime vietinių pinigų rinkų ir tarptautinės eurovaliutinės rinkos vaidmenį, o taip pat operacijų esmę šiose rinkose. Toliau mes paanalizuosime ryšius tarp jų ir šių rinkų tarpusavio veikimo principus, formuojant pasaulinę finansinę sistemą.

Vietinės pinigų rinkos

Po Antro pasaulinio karo tarptautines finansines paslaugas teikė 2 pagrindinės pinigų rinkos - Niujorko ir Londono 70-ais metais atsirado ir vis didesnę įtaką turėjo tokios vietinės rinkos kaip Paryžiaus, Tokijo, Frankfurto ir Ciuricho.

1946-1965 m. viso pasaulio likvidžių lėšų, dolerinių kreditų pavidalu, šaltiniu buvo Niujorkas. Kreditų doleriais suteikimas, palyginamai maža procentine išraiška turėjo didelę reikšmę prekybos plėtimuisi, ekonominiam vystymuisi ir užsienio verslo investicijoms. Bet nuo 1965 m. Niujorkas nebegalėjo pilnai vykdyti šios funkcijos dėl kapitalo kontrolės programų, kurios apribojo ofšorinių kreditavimą. Vis dėlto Niujorko, reikšmė depozitoriaus kaip kitų šalių centrinių bankų vyriausybiniais rezervams, išaugo. Be to Niujorkas tapo pagrindiniu tarptautinio mokėjimo ir kliringo operacijų centru, mokėjimus ir atsiskaitymus atliekant doleriais. Ko pasėkoje tarptautinės prekybos greitas augimas Niujorke palaikė tarptautinę valiutinę prekybą ištisą dieną be pertraukų. Niujorkas taip pat yra jungianti grandis tarp Europos ir tolimųjų Vakarų valiutinių rinkų, be to padeda vykti nepertraukiami visą parą prekybai. Londonas taip pat yra viena svarbiausių tarptautinių pinigų rinkų. Kitoje šio skyriaus dalyje mes panagrinėsime Londono kaip dvaliutinės pinigų rinkos vaidmenį, kurioje atliekamos operacijos svarais sterlingais ir eurodoleriniais depozitais, kreditais ir kitas pinigų rinkos operacijas. Londone kaip ir Niujorke yra įkurti keli šimtai užsienio bankų filialai, kurie yra vieni iš svarbiausių vietinės pinigų rinkos dalyvių. Eurodolerių rinka Londone yra tarptautinių operacijų su vertybiniais popieriais pravedimo finansinis pagrindas, atstovauja kaip euroobligacijų paskirstymo garantas, leidžiantis tarpininkams šioje rinkoje gauti jų operacijų su obligacijomis ir vertybiniais popieriais konvertuotų į dolerius finansavimą.

Eurovaliutų rinkos

Tarptautinė eurovaliutos rinka - tai pasaulinė pinigų rinka. Ši rinka yra rimtas Niujorko rinkos konkurentas, nes pirmiausia ją žymiai lenkia savo dydžiu ir efektyviu likvidžių aktyvų reguliavimu. Šios rinkos centrą sudaro keletą šimtų bankų - dilerių, kurie užsiima pirkimu (depozitų priėmimu) ir pardavimu (depozitų paskirstymu) per kitus bankus. Šiuo atveju vietoj rinkos prekės naudojami skubūs depozitiniai pareikalavimai su trumpais ar vidutiniais padengimo terminais. Eurodoleriui tenka 3/4 visos rinkos, o likusi dalis paskirsto tarp kitų eurovaliutų (eurosterlingai, vokiškos euromarkės ir kt.).

Kiekvienas valiutinis sektorius eurorinkoje turi savo procentinės išraiškos struktūrą, kuri dažniausiai glaudžiai susijusi su dominuojančios šalyje duotos valiutos procentine išraiška. Svarų sterlingų procentinė išraiška turi tendenciją kartoti procentinės išraiškos pasikeitimus Londone. Taip pat egzistuoja glaudus ryšys tarp eurodolerinių procentinių išraiškų ir Niujorko išraiškų, taip pat kaip ir tarp Prancūzijos eurofrankų procentinių išraiškų ir Paryžiaus frankų. Kiekvienos konkrečios rinkos procentinės išraiškos yra tarpusavyje susijusios su išraiškomis eurorinkoje, nes šių išraiškų pagalba galima atlikinėti arbitražines operacijas, nesibaiminant valiutinės rizikos. Arbitražinių piniginių lėšų operacijų tarp vietinės rinkos ir atitinkamo eurorinkos sektoriaus, dalyvių veikla apsprendžia pinigų rinkos procentinių išraiškų pasaulinę sistemą. Komerciniai bankai stiprina šitą ryšį, kadangi daro ypač didelę įtaką arbitražinės veiklos įgyvendinimui.

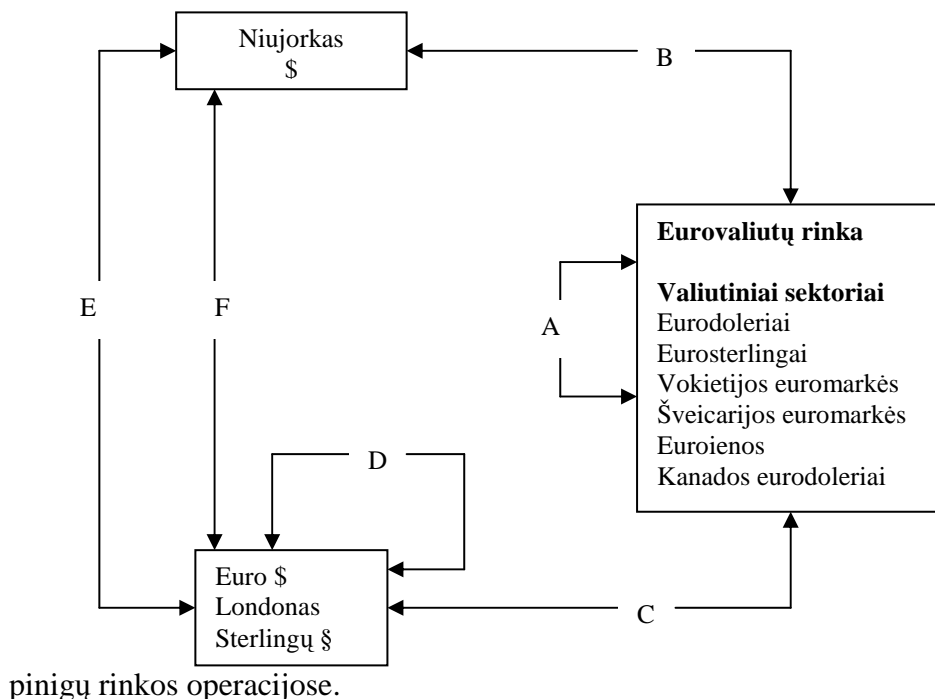
PASAULINĖ FINANSU SISTEMA

Mes galime nagrinėti tarptautinę valiutų rinką kaip integruotą rinkos sistemą su tvirtais ryšiais tarp skirtingų valiutinių sektorių. Šie ryšiai atsiranda bankams ir kitiems dalyviams sugebant keitimo operacijų dėka persikirstyti piniginius išteklius iš vieno valiutinio sektoriaus į kitą, kurie ir susieja eurovaliutų rinkos sektorius. Papildomi jungiantys kanalai sujungia vietines pinigų rinkas su

eurovaliutų rinkomis (pav. 11.1 B ir C). Londone eurodolerių ir svarų sterlingų keitimo operacijos užtikrina svarbų tarpusavio ryšį tarp eurovaliutinio ir Londono piniginių rinkos sektorių (pav. 11.1, D). Procentinis arbitražas (nagrinėjome ankstesniame skyriuje) tarp Niujorko ir Londono užtikrina glaudų ryšį tarp svarbiausių vietinės pinigų rinkos sektorių (pav. 11.1, E). Ir galiausiai, yra atliekamos procentinės arbitražinės operacijos, su eurodoleriais ir doleriais, t.y. tarp šių 2 sektorių, konverguotų į dolerius (pav. 11.1, F).

Visi šie tarpusavio ryšiai formuoja pasaulinę finansinę sistemą, kuri atlieka tokias pagrindines operacijas:

- 1) stambūs bankai gali centralizuoti prekybą aktyviais tarpusavyje susijusiose pinigų rinkose šių bankų dilinginės operacijos sujungia į vieną visumą tarptautinės pinigų rinkos prekybą įvairių tipų aktyviais.
- 2) bankai-dileriai padeda vykdyti arbitražinių lėšų srautams iš vieno sektoriaus į kitą.
- 3) skolininkai ir kreditoriai naudojami dideliu lankstumu ir laisve, dalyvaudami tarptautinės

- A - Apsikeitimo sandoriai sieja \$ ir £ sektorius Eurodolerinis arbitražas
 C - Eurosterlinginis arbitražas
 D - Apsikeitimo sandoriai tarp dolerinių ir sterlinginių valiutinių rinkų
 E - Procentinis arbitražas
 F - Eurodolerinis procentinis arbitražas

PAV. 11.1 TARPTAUTINĖS PINIGŲ RINKOS, PASAULINĖ FINANSŲ SISTEMA

BANKO PINIGINĖS OPERACIJOS

Tarptautinis piniginių lėšų valdymas sukoncentruotas į trumpalaikių piniginių lėšų šaltinių paiešką ir jų pelningas investicijas, atsižvelgiant į lėšų, rizikos ir pelno balansinę vertę. Galimas rizikos nustatymas naudojamas ir pasyvų bei aktyvų valdyme.

Dirbant su pinigėmis lėšomis, pagrindinės tarptautinio valdymo funkcijos yra: lėšų, reikalingų trumpalaikiam ir vidutiniam kreditavimui, aprūpinimas; valiutų susijusių su valiutinės prekybos operacijomis balanso palaikymas; operacijos pinigų rinkoje ir tarptautinių depozitų gavimas. Depozitų gavimo procese iškyla keletas problemų. Tai yra paaiškinama labiau griežta konkurencija, kovoje dėl tarptautinių depozitinių lėšų, nei dėl depozitinių lėšų vidinėse rinkose.

Tarptautinių piniginių lėšų operacijų mechanizmas apima tokius etapus:

- 1) lėšų šaltinių paieška
- 2) lėšų paskirstymas skirtinguose kreditiniuose ir investiciniuose sektoriuose
- 3) lėšų pakeitimas į tą valiutą, kuria suteikiamas kreditas
- 4) aprūpinimas pakartotino lėšų pervedimo į tą valiutą, kuria turi konvertuoti pasyvai.

Tokio tipo operacijos reikalauja visų lygių banko organizacinės struktūros personalo sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo.

Piniginių lėšų aprūpinimas

Piniginių lėšų operacijos yra pagrindinės bankinės operacijos. Ši veikla sukoncentruota į lėšų šaltinių paiešką, jų paskirstymą ir grynųjų pinigų panaudojimą. Bankų pagrindinė rinkos prekė - tai gryniesi pinigai ir vienas svarbiausių operacijų su pinigėmis lėšomis efektyvumo reikalavimų yra maža šių lėšų šaltinio vertė. Ieškodami tokių šaltinių tarptautiniai bankai susiduria su tam tikrais sunkumais, kylančiais dėl tarptautinių piniginių lėšų srautų nepastovumo, didelės konkurencijos tarp bankų ir kitų skolininkų, o taip pat dėl tarptautinių indėlininkų turimų žinių ir patirties. Šie sunkumai išauga, kai tarptautinis bankas stengiasi gauti piniginių lėšų žema kaina kokios nors šalies vidaus rinkoje, nes šios šalies bankai dažniausiai turi konkurentinių pranašumų perkant ir pritraukiant valiutines lėšas vidaus rinkose.

Tarptautiniai bankai supranta visapusiškų programų priėmimo būtinumą, kurios palengvina ir reguliuoja bankų piniginių lėšų poreikių patenkinimą. Ruošiant piniginių lėšų tarptautinę programą būtina atsakyti į tokius klausimus:

1. Kokia lėšų vertė?
2. Ar būtinas rizikos atsakomybės prisiėmimas?
3. Kas sudaro prekybos mechanizmą?
4. Kaip panaudoti gautas lėšas?

Piniginių lėšų vertė

Tarptautinio banko piniginių lėšų vertę įtakoja keli faktoriai, įskaitant nominalią palūkanų normą (išreiškiamas kaip metinio apskaičiavimo procentas), depozito lėšų rezervinius pareikalavimus, operacijų pravedimo valdymo išlaidas ir sąnaudas, o taip pat depozitų draudimo vertę. Piniginių lėšų eurovaliuta aprūpinimo atveju tik vienas iš šių faktorių yra svarbus, t.y. nominalinis procentas. Iš tikrųjų nominali procentinė vertė tampa realia piniginių lėšų verte. O vidinėje rinkoje svarbūs visi keturi išvardinti faktoriai, nors ten, kur į prekybos apyvartą įtrauktos didelės piniginių lėšų sumos (1 mln. dolerių ar daugiau) valdymo išlaidos ir sąnaudos atliekant operacijas tampa sąlyginai neesminėmis. Depozitų draudimo vertė įvairiose šalyse yra skirtinga ir priklauso nuo draudimo premijų, paskirtų atitinkamos šalies draudimo organų, lygio. Toliau nagrinėdami ir skaičiuodami piniginių lėšų realią vertę mes kreipsime dėmesį tik į rezervinius pareikalavimus darančius įtaką nominaliai procentinei vertei.

Tarkim, kad Britanijos bankui, kuris turi savo dukterinę kompaniją Niujorke, reikalingos lėšos Amerikos doleriais 3 mėnesių laikotarpiui. Jis gali gauti šias lėšas arba išleisdamas laisvus apyvartinius depozitinius sertifikatus su 6,5 % palūkanomis, arba pritraukiant skubius eurodolerinius depozitus su 7 % palūkanomis. Depozitinių sertifikatų, leidžiamų Niujorko skyriuje, rezerviniai pareikalavimai sudaro 8 %. Norint palyginti realią lėšų vertę būtina apskaičiuoti depozitinių sertifikatų realią vertę tokiu būdu:

$$\begin{array}{l} \text{Depozitinių} \\ \text{sertifikatų} \\ \text{reali} \\ \text{vertė} \end{array} = \frac{\text{Nominali} \\ \text{vertė}}{1,00 - \text{Rezerviniai} \\ \text{pareikalavimai}} = \frac{6,75}{1,00 - 0,08} = \frac{6,75\%}{0,92} = 7,34\%$$

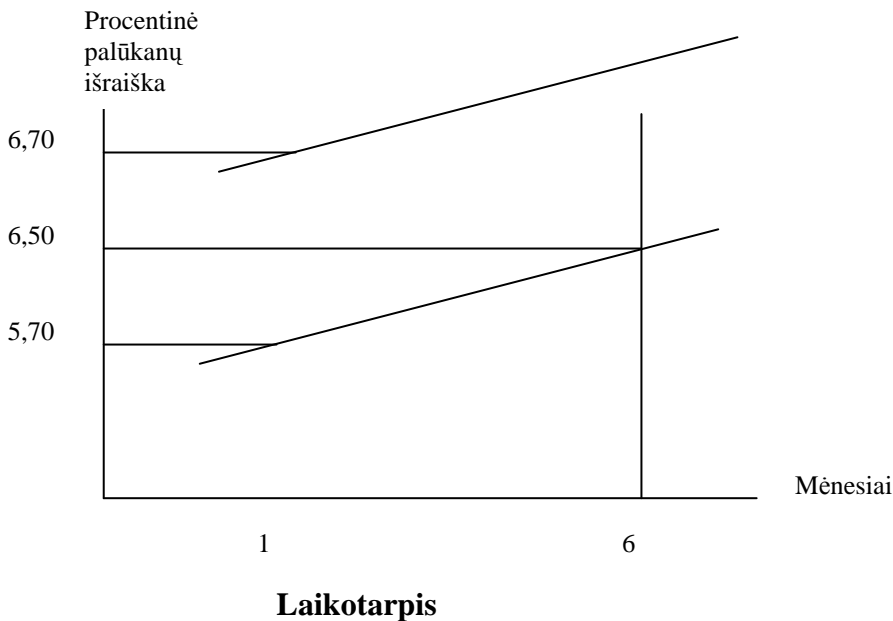
Tokiu būdu, mes matome, kad depozitinių sertifikatų reali vertė (7,34 %) yra didesnė nei skubių eurodolerinių depozitų reali vertė (7 %). Taip pat nederėtų pamiršti, kad eurovaliutiniams depozitams netaikomi rezerviniai pareikalavimai. Taigi, svarbus būtinų piniginių lėšų per eurovaliutinius depozitus gavimo privalumas yra tas, kad jiems netaikomi rezerviniai pareikalavimai ir todėl jų reali vertė yra mažesnė.

Rizikos atsakomybės prisiėmimas

Tarptautiniai bankai ieškodami grynujų piniginių lėšų susiduria su dvių tipų rizika: valiutinė rizika ir terminų nesutapimo rizika. Valiutinė rizika išskyla tada, kai bankas ima paskolą eurodoleriais, vėliau keičia tuos pinigus į kitą valiutą, būtiną kreditui (pvz., Prancūzijos frankus) ir suteikia kreditą Prancūzijos frankais savo klientui. Franko vertės sumažėjimas palyginus su doleriu kredito metu priveda banką prie nuostolių. Dėl šios priežasties bankai dažniausiai konvertuoja gautas pinigines lėšas į kredito valiutą, kas sumažina rizikos, susijusios su valiutų kursų nesutapimais, galimybę.

Terminų nesutapimo rizika kyla, kai bankas ima paskolą ir vėliau suteikia kreditus skirtingiems terminams. Pavyzdžiui, bankas skolinasi eurodolerius 1 mėn. laikotarpiui ir suteikia jais kreditą 6 mėn. laikotarpiui. Kitu 30 dienų periodu bankas patiria terminų nesutapimus (aktyvų ir pasyvų terminų nesutapimai 5 mėnesiams). Kuo didesnis šis nesutapimas, tuo didesnė potencialios rizikos galimybė. Rizika didėja, nes nepalankūs palūkanų išraiškų lygių pasikeitimai pirmomis 30 dienų gali priversti prie negatyvių padarinių pakankamai ilgo periodo laikotarpyje (5 mėn.). Pavyzdžiui, įsivaizduokime, kad 0 dieną Šveicarijos kredito bankas ima paskolą eurodoleriais su 5,7 % palūkanomis ir tada suteikia šiais pinigais kreditą su 6,5 % palūkanomis 6 mėn. laikotarpiui (pav. 11.2). Jei iki laikotarpio pabaigos paimitos paskolos eurodoleriais procentinė palūkanų išraiška padidėtų, kaip parodyta pav. 11.2, tada 30 dieną Šveicarijos kreditinis bankas bus priverstas atnaujinti savo paskolą žymiai didesnėmis palūkanomis. Jeigu bankas sugalvos tai padaryti baigiantis 1-am mėnesiui, tai mokestis skaičiuojant visiems metams sudarys 6,7 %, tai viršys 6,5 % kreditines palūkanas, tada kiekvieno mėnesio nuostolis bus 0,20 % (6,50 - 6,70 %) nuo metinių palūkanų. Jeigu pagal Šveicarijos kreditinio banko prognozes, 60-tą ir 90-tą dienomis paskolos kaina vieno mėnesio laikotarpiui atitinkamai sudarys 7,10 ir 7,70 %, tai jam būtina apmąstyti apie paskolos termino pratęsimą, kad jis išvengtų tolimesnio nuostolių augimo, lyginant savus kreditus ir paskolas. Analoginė analizė taikoma, studijuojant viso eurobanko portfelio poziciją pagal paskolas ir kreditus.

Mes turime prisiminti, kad eurobankas gali gauti pelną didinant palūkanų procentus, nes pajamos ir išlaidos procentams, turi tendenciją tuo pačiu metu didėti.

Pav. 11.2. Eurodolerio pelningumo padidėjimo kreivė

Prekybos mechanizmas

Tarptautiniams bankams, atliekantiems operacijas su eurovaliuta ir kitais pinigų rinkos aktyvais, būtina turėti specialų tarptautinį pinigų prekybos skyrių. Daugelyje bankų šią funkciją atlieka vadinamasis operacijų pinigų rinkoje prekybos salė, kur dirba dešimtys dilerių, iš kurių kiekvienas specializuojasi konkreto tipo pinigų rinkos investicijomis. Šių specialistų dėmesys dažniausiai sukoncentruotas į išdo vekselius, depozitinius sertifikatus, paprastus trumpalaikius vekselius ar užsienio eurovaliutas. Dauguma stambių tarptautinių bankų didžiuojasi tuo, kad jiems yra pavaldūs ne mažiau kaip 10 prekybos salių, galinčių teikti servisinių aptarnavimą visą parą. Šie skyriai pilnai aptarnauja banko klientus. Bankai investuoja dideles pinigų sumas į prekybos salių operacijas, nes jų darbui būtini kompiuteriai, telekomunikacinė įranga ir programinis aprūpinimas.

Tarptautinis kreditavimas ir regioninė rizikos analizė

Pagrindiniai vystymosi etapai ir dabartinė situacija

Antrojo pasaulinio karo pabaigoje plečiant pasaulinę ekonomiką užsienio kreditavime pagrindinį finansavimą atlikdavo tarptautiniai bankai. Anksčiau Amerikos bankai kreditais paremdavo prekybos augimą tiek tarp JAV ir jos prekybos partnerių, tiek tarp antrojo ir trečiojo pasaulio šalių. Taip pat JAV daugianacionalinių kompanijų užsienio investicijas paremdavo šiais kreditais. Užsienio paskolos aprūpino vyriausybę užsienio valiuta, kuri buvo reikalinga vidinei ekonomikai stabilizuoti; stiprino užsienio bankų, kuriems, esant kritinei situacijai, reikėjo paramos, pozicijas, taip pat suteikdavo kreditus šalims, kuriose bankų operacijų apimtys ir kreditinės priemonės neatitiko poreikių. Taipogi svarbu pabrėžti, kad užsienio bankų paskolos turi didelę reikšmę, refinansuojant išskolinimus, keičiant skolos sąlygas ir struktūrą, siekiant išvengti vyriausybės skolininkų išskolinimo neapmokėjimo.

Kituose skyriuose mes aptarsime užsienio kreditavimo pagrindinius etapus ir svarbą, paanalizuosime bankų kreditų kontrolę, pateiksime regioninės rizikos ir sindikuoto kreditavimo analizę, taip pat apžvelgsime tarptautinės skolinės krizės atsiradimo priežastis ir reakciją į šią krizę.

Šio skyriaus mokomieji tikslai:

1. Įsisąmoninti banko kreditavimo svarbą pasaulinei ekonomikai;

2. Suprasti banko kreditavimo esmę ir augančią svarbą bankams, esantiems JAV ir kitose šalyse;
3. Susipažinti su rizikomis, atsirandančiomis atliekant tarptautinio kreditavimo operacijas ir metodais, kuriuos taiko bankais ir tarnybos, siekiant kontroliuoti šias rizikas;
4. Geriau suprasti regioninės rizikos idėją, matavimo sistemą, vystymąsi ir analizės pritaikymą, tokiais požiūriais kaip: bankas – kreditorius, taip pat kiti investitoriai;
5. Susipažinti su euro kreditų sindikuotos prekybos istorija ir vystymusi, taip pat su įvairiomis rizikomis, susijusiomis su šia prekyba, šios prekybos vaidmeniu, finansuojant įvairius skolininkus;
6. Įsisąmoninti daugianacionalinės skolinės krizės atsiradimo etapus ir priežastis, Breigo plano vaidmenį įveikiant šią krizę;
7. Suprasti prekybos, atsirandant naujiems kreditų reikalavimams, atsiradimo šaltinius, vystymąsi ir augimo svarbą.

Pagrindiniai terminai ir sąvokos

Beikerio planas (Besivystančių šalių skolinių problemų reguliavimo Beikerio planas, 1985);
 Bleidžio obligacijos;
 Breidžio planas (Besivystančių šalių skolinių problemų reguliavimo Breidžio planas);
 Potencialių nuostolių regioninė rizika;
 Regioninė rizika;
 Regioninės rizikos analizė;
 Ribinis kredito dydis;
 Kryžminis įsipareigojimų neįvykdymas (kreditinė sutarties sąlyga, pagal kurią skolininko įsipareigojimų neįvykdymas pagal vieną iš šalių kreditinę sutartį, laikoma įsipareigojimų neįvykdymu ir pagal šią kreditinę sutartį);
 Mokumas;
 Skolų krizė;
 Skolinės akcijos;
 Skolinių įsipareigojimų padengimas akcijomis;
 Kreditų klasifikavimas;
 Neigiamas įsipareigojimas (skolininko įsipareigojimas nepriimti įsipareigojimų tretiesiems asmenims be kreditoriaus sutikimo);
 Šalių – kreditorių Paryžiaus klubas;
 Dalyvavimo komisiniai (arba komiso mokestis);
 Politinės rizikos analizė;
 Procentinė norma;
 Restruktūrizacija;
 Suvereno imunitetas (suverenos valstybės imunitetas įprastai civilinei atsakomybei);
 Organinė rizika (būdinga šiai sistemai);
 Lėšų pervedimo apribojimo rizika.

Sutrumpinimai

CAMEL – protingos rizikos kombinuotas reitingas (kapitalo pelningumo, valdymo kompetencija, pelno dydžio, likvidumo reitingas);
 FFIEC – Finansinių įmonių priežiūros federacinė taryba;
 ICERC – potencialių nuostolių regioninės rizikos vertinimo tarpžinybinis komitetas;
 ILSA – tarptautinio kreditavimo priežiūros įstatymas.

Pasauliniai piniginių priemonių šaltiniai ir būdai

Kiekvienais metais Tarptautinių atsiskaitymų bankas (BIS) sudaro tarptautinių bankų veiklos įvertinimus „metinėje ataskaitoje“. Šioje ataskaitoje yra tarptautinių bankų informacija apie piniginių priemonių panaudojimo šaltinius ir būdus, tarptautinių bankų aktyvų ir pasyvų pasikeitimus, paskirstytus pagal bankų priklausomybę vyriausybėms. Ši informacija būtina tarptautinių bankų, kurie yra tarpininkai, aprūpinantys piniginėmis priemonėmis, vaidmens analizei.

Bankinių priemonių panaudojimo šaltinių ir būdų BIS duomenys pristato tarptautinių bankų kreditavimą kaip vieną iš svarbesnių dalių visos visumos, į kurią įeina specifiniai tipai:

1. Paskolos ir kreditai, bankų suteikiami vienas kitam tiek šalies viduje, tiek ir už jos ribų, priklausomai nuo to, ar yra piniginių priemonių perteklius ar trūkumas;
2. Paskolos ir kreditai, suteikiami nebankinėms institucijoms tiek šalies viduje, tiek ir už jos ribų;
3. Tarpbankiniai pakartotini deponavimai.

Pagal „metinės ataskaitos“ tarptautinius duomenis 1991 metais neapmokėtų tarptautinių kreditų bendra apimtis artėjo prie 7,5 trilijonų dolerių. Iš šitos bendros sumos 59% sudaro tarpbankiniai pakartotini deponavimai. 24% sudaro paskolos, paimitos tarptautinių bankų iš nebankinių institucijų, ir kreditai, suteikti bankų nebankinėms institucijoms. Galiausiai, 16% tarptautinių piniginių panaudoja patys bankai, kad galėtų vykdyti kreditavimą šalies viduje. Šių priemonių šaltinis yra tarptautinės operacijos su perteklinėmis priemonėmis, esančiomis šalies viduje.

80 – ais metais tarptautinių reikalavimų atsargos pradėjo labai augti. 80 – tų metų pirmoje pusėje šito didėjimo tempai buvo ne tokie dideli, sudarydavo 110 milijardų dolerių per metus. Šis lėtas augimas paaiškinamas tarptautinės skolinės krizės pradžia, bankų–kreditorių nerimo dėl skolų padengimo augimu. 80 – ū metų antroje pusėje augo tarpbankiniai reikalavimai, kurie vidutiniškai sudarė 205 milijardus dolerių per metus. Vis daugiau šalių galėjo suteikti kreditus. Meksika ir Čilė nustatė visos kreditų sistemos patikrinimus, bankinių procedūrų priežiūrą ir standartus, nustatytus vyriausybės organų, valdančių bankų sistemas, tai tapo impulsu tarptautiniam kreditavimui augti.

Nuo 1970 iki 1991 metų vedančių šalių – kreditorių bankai dalyvaudavo tarptautiniame kreditavime. 70 – ais metais Amerikos bankai užėmė vedančiojo poziciją dėl savo sugebėjimo efektyviai ir gana mažomis kainomis mobilizuoti pinigines priemones euro valiutos prekyboje. Bet palaipsniui kitų šalių bankai tapo vis svarbesni euro valiutos prekyboje. 80 – ais metais Vokietijos ir Japonijos bankai užėmė stiprias konkurencines padėtis dėl stiprių valiutų pozicijų ir dėl šių šalių aktyvaus dabartinių atsiskaitymų mokėjimo balanso saldo. Lentelėje 12.1 matoma vedančių šalių bankų padėtis. Kaip mes matome, Japonų bankai užima daugiau negu ¼ visų tarptautinių bankų aktyvų (kreditų); Vokietija, Prancūzija ir JAV bankai atitinkamai užima antrą, trečią ir ketvirtą vietas.

Tarptautinio kreditavimo pagrindiniai etapai ir svarba

Jeigu mes paanalizuotume 1960 metų stambių Amerikos bankų kreditinį portfelį, tai padarytume tokias išvadas. Pirmiausia, tais laikais užsienio kreditavimo apimtis buvo nedidelė, ji sudarė 5,3 milijardus dolerių reikalavimų, tai buvo lygu 2 % JAV bankų aktyvų (lentelė 12.2). Antra, beveik pusę neapmokėtų reikalavimų buvo sukoncentruota dvylikoje šalių: Vokietijoje, Šveicarijoje, Kanadoje, Japonijoje, Meksikoje, Brazilijoje, Argentinoje, Čilėje, Kolumbijoje, Filipinose, Didžiojoje Britanijoje, Venesueloje. Taip pat paskolos ir kreditai, suteikiami užsienyje, būdavo ne ilgalaikiai (kas sudarė 30%), o trumpalaikiai (70%). Patį didžiausią procentą visų reikalavimų sudarė reikalavimai Lotynų Amerikai, tai atspindėjo seni ir specifiniai JAV dalykinių būrelių ir komercinių įmonių ryšiai su šiuo regionu.

12.1 Lentelė Tarptautinių bankų reikalavimų paskirstymas pagal banko valstybinę priklausomybę, 1992 metų pabaigoje, milijardai JAV dolerių

Banko priklausomybė	valstybinė	Bankų reikalavimų apimtys	Procentas nuo bendros apimtys
---------------------	------------	---------------------------	-------------------------------

Japonų	1677	23
Vokiečių	683	11
Prancūzų	657	11
JAV	656	11
Italų	407	7
Šveicarų	397	6
Danų	204	3
Šiaurės	223	4
Kitų	840	14
Iš viso	6040	100

Per paskutinius tris dešimtmečius (1960 – 1990 m.) JAV bankai patyrė didelį reikalavimų augimą užsienio kompanijoms. Tik per 5 metus, nuo 1950 iki 1965 metų, užsienio kompanijoms reikalavimai išaugo iki 130 %. Bet kitais penkiais metais augimas sumažėjo dėl kreditinių apribojimų, įvestų Federalinės rezervų sistemos. Šitie išsivysčiusių valstybių kreditiniai apribojimai nustatė Amerikos bankų skolininkams viršutinę užsienio kreditų ribą. Mažiau išsivysčiusiose šalyse šitie apribojimai nepaplito, tai paliudijo kreditų padidėjimas, pateiktas Lotynų Amerikos (17%), Azijos(31%), Afrikos (66%) laikotarpyje nuo 1965 metų iki 1970 metų.

Lentelė 12.2 Reikalavimai užsienio kompanijoms, pagal JAV bankų ataskaitas, 1960 – 1992 m.

Metai	Iš viso	Euro pa	Lotynų Amerika	Azija	Afrika	Reikalavimai užsienio kompanijoms, procentais, bankiniai aktyvai
1960	5,3	1,1	2,3	1,2	---	2,0
1965	12,2	2,8	3,6	4,2	0,3	2,3
1970	13,9	2,4	4,2	5,4	0,5	2,4
1975	58,3	11,1	23,8	17,7	1,9	6,0
1980	172,5	32,1	92,9	39,1	2,4	10,2
1982	314,4	64,1	173,2	57,3	4,8	16,9
1985	401,6	106,4	202,6	66,2	5,4	16,4
1990	506,7	113,1	231,5	138,	5,4	16,0
1992	488,9	122,3	217,9	7 126, 1	4,2	15,8

1974 metais OPEK šalys pakėlė naftos kainas keturis kartus. Dėl to eksporto šalyse susidarė didelis mokomojo balanso saldo, kas iššaukė būtinumą iš naujo perskirti naftos dolerius importo – šalyse, tam, kad šios šalys galėtų išsaugoti naftos importo ir kitų produktų, reikalingų gamybos ir ekonomikos veiklų aprūpinimui, lygį.

Naftos dolerių perskirtyje pagrindinį vaidmenį atliko JAV finansinė sistema. Šalys – naftos eksportuotojos padidino savo dolerines investicijas į Amerikos pinigų prekybą. Šitie įsiliejimai padidino Amerikos bankų depozitus. Amerikos bankai savo ruožtu pasinaudojo šiomis depozitų priemonėmis finansuoti kreditais šalims-naftos importuotojas.

Nuo 1975 metų JAV bankų užsienio skolininkų reikalavimai greitai augo. Tai įvyko dėl šių priežasčių:

1. Augantis naftos deficitas vertė valstybes, vežančias naftą, imti vis daugiau paskolų, kad subalansuotų valiutos biudžetą;
2. Infliacijos rezultate tarptautiniams skolininkams buvo vis sunkiau valdyti savo biudžetines pozicijas. Daugeliu atveju šitie skolininkai buvo priversti skolintis daugiau, kad galėtų toliau vystyti gamybą, vesdavo importavimo ir investavimo operacijas;
3. Tęsėsi daugianacionalinių kompanijų plėtimasis, kuris apėmė tarpvalstybinius susiliejimus;

4. Nuo 1982 m. įvyko didelis skolinimosi padidėjimas, mažėjo procentiniai tarifai ir kreditų maržos. Iš esmės šitos skolos paaiškinamos debitorių bandymais peržiūrėti besibaigiančius kreditų terminus, refinansuoti skolas mažomis kainomis, gauti paskolas mažesne kaina.

1992 metais pagrindinėse Amerikos bankų skyrių sąskaitose buvo 488,9 milijardai dolerių užsienio tarptautinių paskolų ir kreditų (žr. Lentelę 12.2). Apie 44% visos sumos arba 218 milijardų dolerių sudarė reikalavimai Lotynų Amerikos šalims. Kiti 126 milijardai dolerių, arba 26%, sudarė reikalavimai Azijos šalims. Reikalavimai Europos šalims užėmė trečią poziciją pagal svarbą 1992 metais, tai sudarė 122 milijardų dolerių reikalavimų arba 25% visų reikalavimų.

Anksčiau Amerikos bankų užsienio skyriai vaidino svarbesnį vaidmenį užsienio kreditavime negu skyriai šalies viduje. 1979 metais maždaug $\frac{3}{4}$ visų reikalavimų ir kreditų, kuriuos suteikė Amerikos bankai ekonominėms įstaigoms už JAV ribų, buvo užregistruota per užsienio skyrius. 1982 metais šitas procentas buvo sumažintas iki 57%, o 1990 metais – iki 44%. Tuo metu, kai užsienio skyrių suteikiami kreditai nebebuvo tokie svarbūs, padidėjo kreditų svarba šalies viduje.

Einamasis kreditų portfelis

Šiame skyriuje mes apžvelgsime kreditų portfelį Amerikos bankų skyriuose šalies viduje ir kreditus ir paskolas užsienio skyriuose. Taip pat šiame skyriuje aptarsime Amerikos bankų potencialių nuostolių regioninę riziką, įskaitant visus kreditus, užregistruotus pagrindiniame skyriuje ir užsienio skyriuose.

JAV bankų užsienio kreditavimo pagrindiniai bruožai:

1. JAV skyriuose bankų kreditavimo operacijos buvo vykdomos JAV doleriais. Dėl šios politikos valiutos rizika persikelia skolininkui;
2. Pagrindinių Amerikos bankų skyrių didelę dalį kreditinių operacijų sudaro kreditai užsienio bankams. 1992 m. bankų reikalavimai užsienio kompanijoms sudarė beveik 23%. Tiesioginiai bankų kreditai sukonzentruoti išsivysčiusiose šalyse;
3. Užsienio kreditavimas pagrindinai orientuotas į trumpalaikius kreditus. 1992 metais viduryje bankų reikalavimai užsienio bankams, kurie nebuvo Amerikos bankų skyriais, sudarė 82% trumpalaikių kreditų (vieni metai ir mažiau);
4. Trumpalaikio kreditavimo rajonai geografiškai įvairesni negu ilgalaikio kreditavimo zonos. 1992 metais beveik 50% visų ilgalaikių kreditų buvo suteikta skolininkams Lotynų Amerikos ir Karibų salų, tuo pat laiku trumpalaikiai kreditai buvo nukreipti į Europos šalis, jie sudarė 36% visų kreditų.

Paskutiniiais dešimtmečiais Amerikos bankų užsienio kreditai ir paskolos tapo įvairesni savo forma. 1960 m. faktiškai visi Amerikos bankų užsienio reikalavimai buvo užregistruoti per pagrindinius bankų skyrius. Užsienio skyrių operacijos buvo minimalios. 1982 m. viduryje beveik 57% sudarė neapmokėti reikalavimai užsienio skyriams. Tai buvo didelis struktūrinis pasikeitimas.

1992 metais Amerikos bankai gana plačiai regioninės rizikos nuostolio potencialą išskaidė šalims. Pagal duomenis didžiausi priklausė skolininkams Didžiojoje Britanijoje, Meksikoje, Japonijoje (lentelėje 12.3). Skolų krizės pradžioje JAV bankai stengėsi sumažinti regioninės rizikos nuostolių potencialą, tais atvejais, kai atsirasdavo sunkumų aptarnaujant skolą arba kai šie sunkumai galėjo tapti potencialia problema. Kai kuriais atvejais šis sumažinimas vykdavo vyriausybės organų, valdančių bankų sistemą, reikalavimu. Patys didžiausi piniginiai rizikos įvertinimai yra susiję su pramoninių valstybių skolininkais (Didžioji Britanija, Japonija, Vokietijoje, Prancūzijoje, Australijoje, Italijoje), kuriose didelę vietą užima daugianacionalinių korporacijų kreditavimas, finansavimas superkant grėžimo bokštelių ir kitą įrangą, naudojamą naftos kompanijų ir jų filialų darbui Šiaurės jūroje.

Išsivysčiusių šalių kreditai tenkina šiuos poreikius:

1. Peržiūrėti besibaigiančių kreditų terminų tuo atveju, jei šalis – debitorius nesugeba įvykdyti reikalavimų, susijusių su kreditu;
2. Aprūpinti valstybes ir centrinis bankus užsienio valiuta, ypač tose šalyse, kur vyksta finansinės stabilizacijos programa;
3. Suteikti kreditus valstybei priklausančių pramoninių korporacijų vystymui;

4. Suteikti kreditus valstybės bankų vystymui arba finansiniams institutams su analogiškais funkcijomis, kitam pakartotiniam kreditavimui;
5. Suteikti kreditus bankams ir eksportuotojams;
6. Suteikti greitus kreditus skolininkams, finansuojant kapitalo trūkumą.

Daugelyje šalių JAV bankai patiria didelę riziką vykdydami operacijas su valstybėmis, kurios dirba ofšorinėse bankų prekybose. Tai labiausiai liečia Didžiąją Britaniją, Bahamų salas, Honkongą ir Singapūrą.

Lentelė 12.3 JAV bankų regioninės rizikos, bendros šalių-skolininkų skolos, gruodis 1992 m.

	Bendras skaičius	Procentas nuo bendro skaičiaus
Didžioji Britanija	24046	13,9
Meksika	17277	9,6
Japonija	14789	8,3
Prancūzija	9834	5,5
Brazilija	7352	4,1
Venesuela	6824	3,8
Gonkongas	6387	3,6
Argentina	5777	3,2
Vokietija	5184	2,9
Italija	5321	2,9
Singapūras	4056	2,3
Korėja	4032	2,3
Čili	3174	1,8
Australija	3208	1,8
Ispanija	2794	1,6
Filipinai	2906	1,6
Taivas	2371	1,3

Bankų kreditų kontrolė ir priežiūra

Kai kuriais atvejais bankai įvesdavo naujas organizacinės struktūros formas, siekdami efektyviai tikrinti ir kontroliuoti užsienio kreditavimą. Šitos operacijos apima regioninio kreditavimo patikrinimo komitetą, centralizuotą kartoteką ir skirtingų šalių skolininkų kreditų sąrašą, specialias tarnybas, skirtas ekonominei analizei ir patikrinimui. Kituose bankuose buvo pertvarkomos pareigos tarp skyrių. Pavyzdžiui, kai kuriose šalyse buvo atidaryti nauji regioniniai poskyriai ir skyriai, užsienio skyriams buvo perduoti platesni įgaliojimai ir galimybė nustatyti kreditų dydžius, buvo centralizuotos sąskaitų kartotekos ir centralizuoti kreditiniai patikrinimai, o taip pat pagerintas pagrindinio skyriaus darbuotojų darbas.

Kreditinė kontrolė ir analizė

Tuo metu, kai dideli komerciniai bankai keitė savo organizacinę struktūrą, personalą ir taikė tarptautinio kreditavimo operacijų centralizacijos ir decentralizacijos metodus, baziniai arba pagrindiniai kreditinės analizės komponentai ir kreditinė patikrinimo procedūra liko nepakeisti. Į šias procedūras įeina:

1. Keturių „C“ taikymas tarptautiniame kreditavime, tai: kliento analizė (Customer), kredito analizė (Credit), valstybės analizė (Country), valiutinio faktoriaus rizikos analizė (Currency);
2. Procedūrų nustatymas centralizuotų užrašų tvarkymui ir kreditų patikrinimui;
3. Periodinis kreditų nustatymas ir perskaičiavimas bankų sistemoje.

Keturių „C” taikymas tarptautinio banko veikloje sudaro neatskiriamą užsienio banko kreditavimo dalį. Į šią sąvoką įeina individualiems skolininkams suteikiamų kreditų apribojimai, apibrėžiamas kreditinio statuso individualus skolininkas ir kreditinių apribojimų atitinkamai su skolininko galimybe gražinti kreditą taikymas, suteikiamų vienai šaliai kreditų apribojimai, ir aktyvų ir pasyvų apimčių apribojimai. Užsienio skyriai paskolų apimtims turi specialius apribojimus, taip pat privalo vesti centralizuotą užrašų tvarkymą, patvirtinantį, kad paskolos kiekviename skyriuje ir pagrindiniame banke neviršija nustatytos kredito ribos. Šalia šių procedūrų taikymo nustatomi lėšų apimčių apribojimai.

Šalies ribinis kredito dydis apima nustatytą maksimalų bendrų kreditų, suteiktų skolininkams kiekvienoje šalyje atskirai, lygį. Šie apribojimai svarbūs dėl kelių priežasčių. Pirma, jie suteikia reikalaujamą kreditinės rizikos geografišką diversifikaciją. Antra, jie palengvina tam tikrą dalį banko lėšų suteikimą šalims–skolininkėms, kurios turi galimybę vystyti verslą. Ir, galiausiai, jie sudaro dalį banko rizikos valdymo ir jos sumažinimo politikos. Toliau, šiame skyriuje mes pakalbėsime apie kreditinius apribojimus šalyje.

Antras kreditinės kontrolės ir analizės procedūros komponentas yra ribinio kredito dydžio kiekvienam banko kreditų skolininkui nustatymas. Ribinis kredito dydis kiekvienam kreditų banko skolininkui tiek užsienio skyriuose, tiek ir pagrindiniame ofise, nustatomi remiantis tokiais samprotavimais:

1. Ankstesnė darbo patirtis su kreditais;
2. Rangas ir atsakomybės lygis;
3. Kliento tipas;
4. Tarptautinio kreditų portfelio dydis palyginti su banko dydžiu.

Išduodamas skolininkui ribinis kredito dydis gali sudaryti 200 tūkstančius, 500 tūkstančius arba bet kokią kitą dydį.

Maksimalus ribinis kredito dydis, išduodamas atsakingo asmens, gali sudaryti 200 tūkstančių, 500 tūkstančių dolerių, arba kokį kitokį dydį. Šis maksimalus ribinis dydis reguliuoja kredito, kurį pareigūnas gali išduoti (ar leisti jį išduoti) savo atsakomybės ribose, dydį. Du pareigūnai turi teisę kartu išduoti kreditą, kuris viršija kiekvieno iš jų individualią ribą. Keli pareigūnai gali apjungti savo valdžią, kad „prastumtų” didelį kreditą. Tokiais atvejais bankas gali pareikalauti kreditams įgaliotuosius pareigūnus sujungti vietinių skyrių ir pagrindinio skyriaus pareigūnus. Esant labai dideliems kreditams, gali būti pareikalautas direktorių tarybos pritarimas. Galiausiai, mes turime pabrėžti, kad JAV bankų įstatymai paskiria procentinį apribojimą kreditui, skiriamą vienam klientui. Daugeliu atveju kiekvienas konkretus bankas negali suteikti kredito daugiau 15% pagrindinio ir rezervinio kapitalo atskiram skolininkui.

Ši taisyklė reiškia, kad jei bankas, turi iš viso 20 milijardų dolerių aktyvų ir 1,5 milijardų dolerių pagrindinis kapitalas, jis negali suteikti daugiau kaip 225 milijono dolerių vienam skolininkui.

Trečias kreditinės kontrolės ir analizės komponentas – tai centralizuoto užrašų tvarkymo ir kreditinio patikrinimo procedūra. Skirtingų bankų procedūros labai skiriasi viena nuo kitos. Kai kuriais atvejais bankai naudoja vieningą komitetą kreditų ir ataskaitų patikrinimui. Kai kurie bankai išskiria kreditų patikrinimo šalies viduje komitetus ir tarptautinių kreditų patikrinimo komitetą. Tais atvejais, kai bankas skiria vienintelį komitetą, tai jį įeina pagrindiniai banko pareigūnai, dirbantys su kreditais. Valdžios vykdomojo lygio pareigūnai dažniausiai vadovauja komitetui ir paprastai tikrina kreditus pagal atitinkamai specialius kreditų apribojimus.

Dauguma tarptautinių bankų atidirbo ir priėmė patobulintą užsienio kreditų centralizuotų užrašų ir audito tvarkymo mechanizmą. Amerikos bankai dideli dėmesį teikia individualių skolininkų kreditams, nes svarbu išsaugoti gerus santykius su skolininkais ir laikytis įstatymų reikalavimų. Pastovaus daugiataisinių korporacijų didėjimo sąlygomis Amerikoms bankams iškyla būtinumas turėti praktiškai kas minutines suvestines ataskaitas apie savitarpio santykius su dideliais korporacijų klientais. Tik tada atskiras užsienio skyrius sugebės suprasti korporacijų kliento ar vieno iš jo dukterinių kompanijų svarbą.

Paskutinis bankinių kreditų kontrolės ir analizės komponentas yra periodinis visos sistemos nustatymas ir perskaičiavimas, tarptautinių kreditų patikrinimui. Šitas įvertinimas turi atsižvelgti į:

Tarptautinių klientų savitarpio santykių pasikeitimą ir svarbą;
Gali atsirasti poreikis atnaujinti ar peržiūrėti kredito įvertinimo procedūras;
Esamos sistemos nuostolių įveikimą;
Nuolatinį naujų, pagerintų bankų kreditinio portfelio audito metodų ieškojimą.

Priežiūros tarnybos ir užsienio kreditai

Dėl to, kad Amerikos bankų aktyvumas padidėjo tarptautinio kreditavimo operacijose, JAV vyriausybės organai, vadovaujantys bankų sistemai, buvo priversti sustiprinti priežiūrą.

Per paskutinius du dešimtmečius Kongresas ir federalinės tarnybos, tvarkančios bankų sistemą, įvedė eilę priemonių, nukreiptų JAV bankų užsienio kreditavimo operacijų priežiūrai stiprinti. Priežastimis, dėl kurių buvo įvestos šios priemonės, tapo tam tikri įvykiai, - tai tarptautinė 1982 m. skolų krizė ir problemos, atsirandančios bankų tikrinimo procese (jos atsiranda dėl to, kad JAV skirtingose regionuose tuos pačius tarptautinius kreditus skirtingai klasifikuoja).

Kreditų priežiūros metodai

Kongresas ir JAV bankų priežiūros tarnybos sureagavo į užsienio kreditavimo plitimą. Lentelėje 12.4 pateikta trumpa pagrindinių priemonių apžvalga. 1965 m. bankų valdžia įvedė tarptautinius pasidalijimus ir programas, tikrinant užsienio kreditus. 1972 m. Valiutos kontrolierius ir JAV Niujorko banko skyrius atidarė skyrius Londone. 1974 m. valiutinio kontrolieriaus skyrius įvedė užsienio valstybėms kreditų įvertinimo metodą. JAV bankų valdžia buvo iniciatorius, pravedant kas pusę metų regioninės rizikos lygio tyrimus. Po dviejų metų trys federalinės agentūros – Federalinė rezervų sistema, Valiutinio kontrolieriaus skyrius ir Depozitų draudimo federalinė korporacija (FDIC) – apjungė jėgas, kad sukurtų tarpžinybinį komitetą, kuris įvertintų regioninę riziką (ICERC). 1980 m. finansinių įstaigų priežiūrai federalinis susirinkimas išleido direktyvas tam, kad padintų bankų efektyvumą valiutinių operacijų rizikos valdymu.

1983 m. Kongresas priėmė įstatymą, skirtą tarptautinio kreditavimo priežiūrai. Šis įstatymas nustatė žingsnius, kurių būtina imtis bankui, siekiant pagerinti tarptautinio kreditavimo procedūras. Šis įstatymas nustatė žingsnius, kurių būtina imtis bankui, siekiant sustiprinti tarptautinio kreditavimo procedūras. Šiame skyriuje mes aptarsime dvi svarbias šio įstatymo dalis, kurios siejasi su naujos kategorijos kreditų nustatymu, šiuos kreditus nemaloniai paveikė problemos, susijusios su lėšų pervedimo apribojimais.

Įstatymo įvesti pakeitimai taip pat susiję su lėšų pervedimo apribojimo rizika. Buvo įvesta nauja kategorija - „kitos problemos, susijusios su lėšų pervedimo rizika“, į kurią įeina visi kreditai, neįeinantys į bendrą klasifikaciją. Į šią kategoriją įeina visi ar dalis kreditų, suteiktų šaliai, kuri neįvykdo reikalavimų, apmokant užsienio skolą, bet stengiasi sudaryti balansą, atstatant skolas.

Priežiūros tarnybos nutarė, kad bankų vadyba ir bankų auditas yra atsakingi už visų neigiamų pasikeitimų bankiniuose aktyvuose nustatymą. Į priežiūros tarnybų pareigas įeina kontrolė, priimančią teisingą ir atsargią politiką šiuo klausimu. Kad priimti šią politiką, tarnybos reguliavime turi teisę pagal įstatymą, reikalauti bankų specialių aktyvų rezervų, kurių kaina sumažinta dėl problemų, susijusių su lėšų pervedimo apribojimo rizika. Šitas rezervas atidaromas iš pelno ir nesiskaito kaip banko kapitalas.

Regioninės rizikos vertinimo tarpžinybinis komitetas (ICERC)

1979 metais federalinės agentūros apjungė savo pajėgas kuriant ICERC. Ryšium su tuo priežiūros tarnybos dėmesys persikėlė nuo konkrečių užsienio bankų skolininkų klasifikacijos link lėšų pervedimo apribojimo rizikos. Į ICERC įeina devyni federaliniai bankų stebėtojai: trys iš valiutos kontrolieriaus skyriaus, trys iš Federalinės rezervų sistemos ir trys iš FIDC. Šitie stebėjimai įvertina ir klasifikuoja regioninę riziką. Pirmiausia, ICERC gauna šalies tyrimo rezultatus, kuriuos paruošia federalinė rezervinė sistema. Šie tyrimai paliečia šalies ekonomius, socialinius, politinius rizikos

faktorius ir turi informacijos, liečiančias užsienio skolas ir mokėjimo balansą. Antra, federalinis Niujorko resursų bankas ruošia ir pateikia ICERC sąrašą šalių, išsidėsčiusių pagal galimybes vykdyti užsienio skolos reikalavimus.

Sudarant klasifikaciją naudojami penki pagrindiniai terminai:

1. Einamojo mokėjimo balanso straipsnių eksporto dalies deficitas;
2. Eksporto apimtis;
3. Išoriniai neto – išmokėjimai procentais nuo eksporto apimties;
4. Išoriniai neto – išmokėjimai procentais nuo tarptautinių rezervų apimties;
5. Bendri skolos apmokėjimo iš tarptautinių rezervų apimties reikalavimai.

Ši klasifikacija išskirsto šalis pagal šias kategorijas pagal galimybę gražinti skolą:

1. Stiprią;
2. Vidutiniškai stiprią;
3. Silnąją

Tačiau į ICERC narių pareigas įeina apsilankymai bankuose, turinčiuose su globalinių interesų, kartotekų patikrinimai šalyse ir aptarimai tarptautinių operacijų sąlygų šalies viduje. Taip pat įsisavina šalies bankų daromas analizės.

Vašingtone vyksta periodiniai ICERC susirinkimai, kurių metu vertinama regioninė rizika.

Lentelė 12.4 Chronologija priemonių, priimtų užsienio kreditavimo priežiūrai, kurią atlieka JAV bankai, gerinti

Metai	Priemonės	Aprašymas
1965	Bankų veikloje kontrolės organai įvedė tarptautinio susiskirstymo programą;	Kontrolės aprūpinimas JAV užsienio bankų skyrių veikloje;
1972	JAV vyriausybės organai, valdantys bankų sistemą, atidaro skyrius Londone;	Valiutos kontrolierius ir Niujorko bankų vykdytojas atidarė skyrius Londone, tam, kad praveisti patikrinimus vietose;
1974	Valiutos kontrolierius atidirba ir įveda naują metodą kredito įvertinimui užsienio valstybėms;	Kontrolierius atidaro komitetą kreditų, suteiktų kitų šalių sektoriui, priežiūrai;
1974	Būtinai tarptautinių bankų apibrėžtų atsiskaitymų ribų nustatymas, pagal daugiašalę bankų priežiūrą;	Banko valdytojai formuoja komitetą tarptautinių atsiskaitymų tam, kad reguliuoti ir prižiūrėti bankų vykdomąją veiklą;
1977	Bankų veiklos kontrolės organai pateikia beveik užbaigtus regioninių rizikų įvertinimus;	JAV bankai privalo pateikti visapusiškus duomenis apie rizikas, susijusias su užsienio kreditais ir paskolomis, šie duomenys būtini bendros rizikos įvertinimui;
1979	Trys federalinės tarnybos įkuria komitetą regioninės rizikos įvertinimui;	Ši akcija buvo sušaukta, gerinti koordinacijai tarp kreditų priežiūros agentūrų. Šių agentūrų dėmesys sutelktas ne tik bankų skolininkų klasifikacijai valstybės sektoriuje, bet ir bankų apribojimų, pervedant priemones, įvertinimui;
		JAV bankai turi pateikti raštišką atsiskaitymą apie tikslus ir politiką. Taikomas valiutinėse operacijose. Joje turi būti leidžiamų operacijų mastas, atsakomybės paskirstymas, ir teikiamų

1980	Federalinis posėdis, finansinių įmonių priežiūrai atidirba ir leidžia derektyvas, kurias turi sekti JAV bankai, vykdant valiutines operacijas;	paslaugų tipai; Įstatymas bankų reikalauja pateikti reguliarių atsisakitymų dėl regioninių rizikų, sukūrimo rezervų prieš, apribojimų pervedant aktyvus, kurių apmokėjimas buvo sumažintas dėl problemų, susijusių su duota rizika, riziką; Bendrų reikalavimų nustatymas dėl skolos restruktūrizavimo operacijų, vedamų buhalterinės apskaitos;
1983	Kongresas priėmė tarptautinio kreditavimo Įstatymą;	
1984	Federalinės reguliavimo tarnybos, įvedant taisykles buhalterinėje apskaitoje dėl tarptautinio kreditavimo;	

Komitetas atlieka surinktos informacijos įvertinimą, o taip pat atlieka šalių klasifikaciją pagal atskaitomybę ir nustato kategoriją, pagal kurią visi JAV bankų kreditai įvertinami kiekvienoje atskiroje šalyje.

ICERC atlieka pervedamų priemonių rizikos įvertinimą tokiu būdu. Pirmiausia, apžvelgiama išorinė ekonominė informacija, o būtent, mokėjimo balanso tendencijos, išorinės skolos struktūra ir skolos aptarnavimo koeficientai. Trumpalaikiai kreditai ir paskolos įvertinami, atsižvelgiant į lengvatas, suteiktas MB ir tarptautinių rezervų lygiu. Vidutinio ilgumo ir ilgalaikių paskolų analizė reikalauja didelio dėmesio socialinėms–politinėms sąlygoms ir ekonominėms tendencijoms, o taip pat jų įtaka grynųjų priemonių apimtims, jos būtinos skolos aptarnavimui.

Federalinio banko revizoriams, į kurių pareigas įeina reguliarius JAV bankų patikrinimas, perduoda savo įvertinimus šalies ICERC. Kiekvienas šitas komitetas finansavimą klasifikuoja pagal tokias kategorijas: „problemos, susijusios su pervedimo apribojimo rizika”, „kokybės standartų neatitikimas”, „sumažintas mokumas”, „nuostoliai”, ir perduoda šiuos duomenis bankams, kuriems gresia rizika.

Lėšų pervedimo apribojimo rizikos revizija ir klasifikacija

Kontroliuojančios žinybos vykdo reviziją tam, kad įvertintų banko būklę ir jų funkcionavimo efektyvumo lygį. Pagal šiuos patikrinimų duomenis bankų veiklos kontrolės organai sudaro kombinuotus visų bankų, kurie įtraukti į bankų sistemą, reitingus. Savo kombinuotų reitingų žymėjimui JAV vyriausybės organai, valdantys bankų sistemą, naudoja CAMEL: kapitalo pakankamumas (Capital adequacy), aktyvų kokybė (Asset quality), valdymo gilumas ir kompetencija (Management), pajamų lygis (Earnings level) ir likvidumas (Liquidity). Revizoriai sudaro reitingus pagal kiekvieną iš CAMEL kategoriją ir atidirba kombinuotus reitingus.

1983 m. federalinės agentūros įvedė naujas kategorijas kreditų ir paskolų revizijai. Šitie pakeitimai įtraukia naujus apibrėžimus, taikomus lėšų pervedimo apribojimo rizikos klasifikavimui.

Rizikos kontrolė ir įvertinimas

Rizikos tipai ir kontrolės metodai

Tarptautiniai bankai susidūrė su keliais rizikos tipais, su kuriais susiduria valdydami savo tarptautinių kreditų portfelius, į kuriuos įeina ir du rizikos tipai, ne visada apžvelgiami vidiniame kreditavime: regioninė rizika ir valiutinė rizika. Trečias rizikos tipas – paskolos neapmokėjimo rizika. Ketvirtas rizikos tipas – organinė rizika, ją aptarsime paskutinėje šio skyriaus dalyje.

Komercinių bankų užsienio kreditavimo operacijų vykdyme ne visada gresia aukšto lygio paskolos neapmokėjimo rizika (kreditinė rizika). Kreditinė rizika – neapmokėjimo rizika, ji susijusi su skolininko nesugebėjimu ar nenorėjimu apmokėti kreditus grynomis priemonėmis ar kitokiais aktyvais. Faktiškai, jeigu kalba eina apie tarptautinį kreditavimą, tai sakome, kad kreditinę riziką galima kontroliuoti koku nors būdu. Šio skyriaus pradžioje mes aptarėme, kad didelė dalis JAV bankų reikalavimų užsienio kompanijoms yra reikalavimai valstybės skolininkams, kur nėra kreditinės rizikos.

Jeigu kalbame apie tarptautinių kreditų portfelį, tai valiutinė rizika yra žemo lygio. Bet jeigu egzistuoja didelė valiutinės rizikos galimybė, tai bankų praktika nukreipiama taip, kad išvengta didelės rizikos grėsmės. JAV pagrindiniai bankai suteikia kreditus doleriais, taip valiutinės rizikos grėsmė pereina užsienio skolininkui.

Regioninė rizika priklauso nuo politinių ir ekonominių sąlygų skolininko šalyje. Regioninė rizika susideda iš keleto elementų. Iš politinės pusės valstybė gali sustabdyti valiutinius skolininko išmokėjimus užsieniui. Iš ekonominės pusės skolininko šalyje gali pablogėti mokėjimo balansas, to pasekoje susidarys užsienio valiutos deficitas, dėl kurio bus neįmanoma sumokėti įsiskolinimų. Egzistuoja dideli regioninės rizikos skirtumai tarp šalių. Dažnai regioninė rizika maišoma su neapmokėjimo rizika valstybėje. Antroji rizika yra labai pavojinga, su ja bankai – kreditoriai gali susidurti suteikdami suverenioms valstybėms skolininkams kreditus. Šios rizikos atsiradimas paaiškinamas taip: užsienio valstybės pagal tarptautinius įstatymus turi suverenitetą ir gali būti teisiamos be leidimo. Be to teisėjai, atstovaujantys vienai šaliai, negali dalyvauti teisme kitos šalies reikalais. Ir galiausiai, valstybės ar valstybės tarnybų nuosavybė turi imunitetą prieš teisinę procedūras.

Organinė rizika, susijusi su prekybos sąlygų pasikeitimu ir visos finansinio sektoriaus prekybos kokybe (žr. Lentelę 12.5)

Lentelė 12.5 Tarptautinės kreditų neapmokėjimo rizikos, bankų praktika, ir rizikos sumažinimo priemonės

Rizikos tipas	Trumpas apibrėžimas	Rizikos laipsnis	Bankų praktika	Rizikos sumažinimo praktika
Paskolos neapmokėjimo	Skolininkas arba negali, arba nenori padengti paskolos;	Žemas	Kreditus suteikti skolininkams aukštomis sąlygomis;	Potencialių nuostolių rizikos apribojimai.
Valiutos	Valiutos kurso svyravimas;	Aukštas	Stengtis išvengti potencialių rizikos nuostolių. Suteikti kreditus dėl valiutos arba apsidraudus;	Rizikos diversifikacija;
Regioninė	Politinės ar ekonominės sąlygos, kurios sumenkina skolininko	Didelis skirtumas tarp šalių	Kai kurie bankai stengiasi vengti šalių su dideliu rizikos lygiu. Kai kurie bankai stengiasi praplėsti savo veiklą užsienyje, atidarant skyrius kitose	Potencialių nuostolių rizikos apribojimai;
				Potencialių nuostolių rizikos

Organinė	galimybę apmokėti paskolą tvirta valiuta; Kreditų kokybė visame prekybos sektoriuje, pablogėjo dėl apribojimo faktorių.	Euro kreditų prekyba labai nukentėjo po keleto sutrikimų.	šalyse; Kontroliuoti potencialių nuostolių riziką plačios prekybos sektoriuje.	apribojimai; Rizikos diversifikacija; Minimizuoti potencialius nuostolių riziką tuose sektoriuose, kurie linkę rizikai.
----------	--	---	---	---

Regioninės rizikos analizė

Regioninės rizikos analizėje galima išskirti 3 komponentus:

1. Regioninės rizikos įvertinimas ir prognozė;
2. Ribinio kredito dydžio nustatymas šalims;
3. Kredito kainų apskaičiavimas pagal regioninės rizikos įvertinimą.

Šiame skyriuje mes apžvelgsime pirmą ir antrą regioninės rizikos analizės aspektus. Kitame skyriuje mes apžvelgsime kreditų kainos apskaičiavimą pagal regioninės rizikos įvertinimą ir aptarsim bendrą ryšį tarp rizikos ir pajamų.

Pirmiausia, mes nustatome ir sumažiname rizikos grėsmę bankams. Antra, tiriame rizikos faktus konkrečioje šalyje. Svarbu atsiminti, kad rizikos faktoriai priklauso nuo politinių ir ekonominių sąlygų konkrečioje šalyje. Regioninės rizikos faktoriai gali būti visiškai nepriklausomi nuo paskolos apmokėjimo rizikos. Regioninės rizikos grėsmė egzistuoja tose šalyse, kuriose gali būti rimtai apsunkinti kreditų apmokėjimai, kurie kyla dėl šalies nesugebėjimo pateikti pakankamai tvirtos valiutos. Šia prasme regioninė rizika sutampa su lėšų pervedimo rizika (žr. Lentelę 12.5).

Siekiant geriau suprasti, svarbu peržiūrėti regioninės rizikos pasikeitimo pavyzdį. Pavyzdžiui, bankas – kontrolierius turi nepamokėtus kreditus, kurie sudaro 14,5 milijonų dolerių, konkrečioje šalyje (lentelė 12.6). Bet tik daliai šios sumos gresia regioninė rizika. Lentelėje 12.6 parodyta, kad Chaidarabade tik 6,2 milijonai dolerių, tai yra mažiau negu pusei visų neapmokėtų kreditų gresia regioninė rizika. Šis skirtumas paaiškinamas tuo, kad kreditai neskaičiuojami vietine valiuta. Be to, tarptautiniai įdėjimai grynųjų aktyvų forma pateikiami kaip depozitai bankams – korespondentams, neįeis į gresiančios regioninės rizikos įvertinimą. Šis faktorius paaiškinamas taip: depozitai arba tarptautiniai įdėjimai, kurie yra gryniesi depozitai, centriniame banke Chaidarabade, patalpinti ketvirtame nacionaliniame Bufalo banke, o tai sumažina regioninės rizikos grėsmę. Taip pat neįskaičiuojamas 1 milijono dolerių kreditas, suteiktas pagrindinio banko vietiniam skyriui Chaidarabade.

Lentelė 12.6 Regioninės rizikos grėsmės apskaičiavimas ketvirtame nacionaliniame Bufalo banke, Chaidarabade, ekvivalentu milijonais dolerių

	JAV doleriai	Vokietijos markės	Chaidarabado dinarai	Regioninės rizikos grėsmė
1. Pagrindinio banko kreditai Chaidarabade;	3,6	-	-	3,6

2. Tarptautinių įdėjimų atsiskaitymas;	-	0,4	-	-	-0,4
3. Skolinio kredito atsiskaitymas vietiniame skyriuje;	-	1,0	-	-	-1,0
4. Euro valiutos skyriai, kreditai Chaidarabade;		2,0	1,0	-	3,0
5. Skyriai Chaidarabade, kreditai Chaidarabade;		1,0	-	6,9	1,0
6. Bruto suma neapmokėtų kreditų;		6,6	1,0	6,9	14,5
7. Regioninės rizikos grėsmė.		5,2	1,0	0,0	6,2

JAV pagrindinio banko euro valiutos skyriai, suteikiantys kreditus euro valiuta taip pat priklauso pagrindinio banko regioninės rizikos pozicijai.

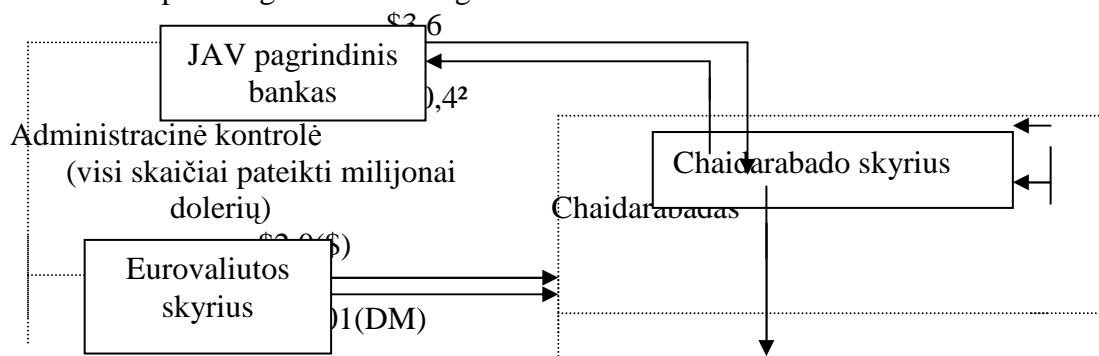
Šitas pavyzdys, parodytas 12.1 paveikslėlyje, į jį įeina pagrindinis bankas, euro valiutos skyriai, vietinis skyrius Chaidarabade. Į kreditus, kurių suma 3,6 milijonai dolerių, įtraukiamas kreditas, kurio suma 1 milijonas dolerių, vietiniame skyriuje.

Amerikos bankai atlieka regioninės rizikos įvertinimą pagrindiniame banke, kur už šią funkciją yra atsakingi ekonomistai. Regioninės rizikos įvertinimai peržiūrimi ir taisomi kartą metuose ar dažniau.

Regioninės rizikos laipsnio kiekybinė analizė

Regioninės rizikos laipsnio kiekybinė analizė gali paaiškinti, skolinių reitingų atitikmenį, kurį turi korporacijų skolininkai. Pagrindinis tikslas yra gauti bendrą skolinių popierių kokybės įvertinimą. Svarbu pabrėžti, kad kiekybinė analizė nepašalina ir netgi nesumažina politinės rizikos analizės būtinumo. Politinės rizikos analizė būtina įsitikinimui, kad vyriausybė valdo priemones, būtinas skolos apmokėjimui. Keletas politinės rizikos įvertinimo indeksų aprašyti papildyme 12.1.

1. pav. Regioninės rizikos grėsmė Chaidarabado nacionaliniame banke

Regioninės rizikos lygio kiekybinė analizė gali būti atlikta tik tada, kai objektyvi visų šalių informacija nuosekli ir tiksli.

Šio metodo supratimui mes išanaluosime septynių Lotynų Amerikos šalių-skolininkų regioninės rizikos lygį. Yra išmatuojami šeši atskiri dydžiai, charakterizuojantys galimybę įvykdyti skolinius reikalavimus: likvidumas, stabilumas, mokėjimo balansas, stimulai ir skolos dydis (lentelė 12.7). Likvidumas atspindi galimybę apmokėti skolą. Stabilizacija matuoja esamas ir būsimas galimybes apmokėti skolą per visą laikotarpį. Skolos dydžio pasikeitimas ir jos apmokėjimus parodo, kaip svarbi yra esama skola, palyginant su esamomis pajamomis ir valiutiniais resursais.

Šis septynių Lotynų Amerikos šalių palyginimas yra panašus į obligacijų analizę. Lentelėje 12.7 mes matome skirtumą tarp šalių su mažais reitingais (Peru ir Argentina), tai parodo aukštą

regioninės rizikos lygį bankams kreditoriams, ir tarp aukšto reitingo šalių (Meksika ir Kolumbija), tai parodo žemą regioninės rizikos lygį.

Papildymas 12.1. Politinės rizikos įvertinimas

Tarptautiniai kreditoriai ir investitoriai įsitikinę, kad būtina įvertinti politinę riziką. Bet nustatyti ir pakeisti šią riziką yra sunkus uždavinys. Žemiau mes aptarsime du skirtingus būdus, kaip įvertinti politinę riziką. Vienas iš būdų, naudojamas kai reikia sujungti ekonominius, socialinius ir politinius faktorius, įvertinant šalies veiklos klimata, pagrįsti veiklos rizikos indeksu (BERI). Ekspertų grupė suteikia kiekvienai šaliai subjektyvų įvertinimą, pats didžiausias įvertinimas lygus 100. BERI modelis taikomas bendro politinės rizikos lygio indeksavimui konkrečioje šalyje. Ekspertų grupė įtraukia platų faktorių spektrą. Į šiuos faktorius įeina: valstybės veiksmai, kurie gali atsispindėti kompanijų grynųjų pinigų sraute ir nuosavybės vertėje, ekonominiai faktoriai, tokie kaip infliacija ir pajamų augimas.

Kitas būdas – žurnalo Institutional Investor periodinė bankų apklausa, kuria siekiama gauti kreditų apmokėjimo įvertinimus šalyse. Bankininkams siūloma išdėstyti šalis pagal skalę su skaičiais nuo 100 (didžiausias kreditų apmokėjimas) iki 0 (mažiausias kreditų apmokėjimas). Šalys, esančios sąrašo viršuje, - tai šalys, kuriose palankus rizikos lygis, jos gali be kliūčių gauti bankų paskolas. Šalims, esančioms žemose sąrašo eilutėse, būtų labai sunku arba neįmanoma gauti komercinių bankų kreditų.

Šie du metodai turi ir panašumų, ir skirtumų. Jų panašumai tame, kad abejuose atvejuose pagrindiniams įvertinimams informaciją surenka grupė specialistų arba ekspertų. Taip pat jie panašūs tuo, kad šie du metodai atspindi subjektyvius įvertinimus. Skirtumas yra rizikos supratime, - BERI nagrinėja riziką plačiaja prasme, politine prasme. Institutional Investor tyrimai apsiriboja bankais ir todėl nagrinėja riziką siauresne prasme.

Lentelė 12.7 Regioninės rizikos analizės kiekis (analizės pasibaigimo data – gruodžio, 1989 m.)

	Svoris	Argentina	Brazilija	Čilė	Kolumbija	Meksika	Peru	Venesuela
I. Likvidumas								
1. Einamojo mokėjimo balanso staipsnių rezervų procentai nuo deficito;	8	5	8	8	8	5	2	3

2. Rezervai (mėnesiai) importui padengti; II. Ekonominė ir socialinė stabilizacija	8	3	3	8	5	5	3	8
3. Bendrojo vidinio produkto (BVP) augimas vienam asmeniui;	6	1	6	5	4	6	1	0
4. Faktinis BVP augimas;		0	3	1	2	3	1	1
5. Elektros energijos vartojimas vienam asmeniui;	4	4	3	1	3	1	2	6
6. Procentas asmenų lankančių vidinę mokyklą;	6	3	2	3	3	4	3	2
III. Finansinis stabilumas	4	0	0	3	5	3	0	5
7. Vartojamų prekių kaina;		6	0	5	0	1	0	8
8. Piniginiai rezervai kaip procentas nuo BVP;	10	0	6	0	10	6	0	0
IV. Mokamasis balansas	8							
9. Eksporto lygio augimas;	10	0	6	4	8	8	1	1
10. Prekybos terminų pakeitimas;		0	5	4	0	8	-	0
11. Grynosios tiesioginės investicijos;	8							
V. Finansiniai stimulai	6	4	6	6	6	5	6	5
12. Procentinių tarifų faktinis lygis;		4	6	3	5	5	7	6
VI. Skolos dydis ir skolos aptarnavimas		30	58	49	59	60	26	45
13. Bendra skola kaip procentas nuo BVP;	8							
14. Skolos aptarnavimo koeficientas;	8							
iš viso:	100							

Regioninės rizikos įvertinimo rezultatų panaudojimas

Komeraciniai bankai savo regioninės rizikos įvertinimus panaudoja įvairiais būdais. Svarbu atsižvelgti į keturis būdus:

1. kreditinio portfelio analizės kokybė;
2. reguliuojančių valdžios organų reikalavimai;
3. ribinių kreditų dydžių nustatymas šalims;
4. tarptautinių kreditų kainų apskaičiavimas.

Bankų skolų ir kreditų įvertinimas pereina du etapus. Pirmiausia, bankas įvertina individualių kreditų kokybę. Antra, įvertinama kreditų portfelio kokybė.

Ribinių kreditų dydžių nustatymas šalyje

Gresiančios regioninės rizikos analizės rezultatai gali būti panaudojami ribinių kreditų dydžių nustatymui šalyje. Pirmasis nacionalinis Čikagos bankas pagal naują sistemą nustato rizikos reitingus pagal skalę iš 5 lygių, pradedant nuo A (pats saugiausias) iki E (pats rizikingiausias) (pav.12.2). Nustatant ribinį kredito dydį, suderinami rizikos reitingai ir duomenys apie šalies dydį. Šios 5 kategorijos išskiriamos pagal BNP, kur kategorija „V“ priskiriama pačiai mažiausiai pagal šalies dydį. Šalis, priklausanti kategorijai „I“, priklauso pačioms didžiausioms pasaulio šalims.

Ribinių kreditų dydžių nustatymas priklauso nuo šalies pozicijos kreditinių įvertinimų matricoje (žr. Pav.12.2). Iš viso siūlomos 25 kategorijos. 7 kategorijos (visos E ir D – IV ir D – V) neturi jokių ribinių kreditų dydžių.

Lentelėje 12.8 pristatome reitingus, sudaromus septynioms Lotynų Amerikos valstybėms, kurias mes jau aptarėme lentelėje 12.7. BNP dydžiai kategorijoms nuo A iki E taip pat parodyti lentelėje 12.8

Lentelė 12.8 Pagrindiniai duomenys kredito dydžių nustatymui, esant regioninės rizikos grėsmei

Šalis	BVP dydis	Regioninė rizikos reitingas	Pozicija matricoje
Argentina	71,5	30	IID
Brazilija	299,2	58	IC
Čilė	18,9	49	IVC
Kolumbija	31,9	59	IIIC
Meksika	141,9	60	IC
Peru	45,1	26	IIID
Venesuela	49,6	45	IIIC

12.2 pav. Techninė matrica, nustatanti bendrus kreditų dydžius šalims

	A	B	C	D	E	
	100	80	60	40	20	
I	1	2	Brazilija Meksika	4	5	Pats didžiausias
II	6	7	8	9	10	Atitinkamai didelis
III	11	12	13Kolumbija Venesuela	14 Peru	15	Vidutinio dydžio
IV	16	17	18 Čilė	19	20	Atitinkamai mažas
V	21	22	23	24	25	Pats mažiausias

Rizikos lygis pagal didėjimą →

Tarptautinių kreditų kainų skaičiavimas

Bankų kreditų palūkanų normos priklauso nuo kombinuotos šių faktorių įtakos: rizikos įvertinimo, prekybos sąlygų ir paklausos pasikeitimų. Suprasti vidinio kreditavimo sąryšį gana sunku. Dar sunkiau išnarplioti šių faktorių kamuolį, vykdant tarptautinio kreditavimo operacijas. Šiame skyriuje mes išmoksime pagrindinius faktorius.

Tarptautinis bankų kreditavimas – tai sunkus procesas. Tai aiškinama tokiais faktoriais:

- regioninės rizikos skirtumai;
- kredito rizikos skirtumai;
- valiutų, kuriomis buvo denominuoti kreditai, skirtumai.

Išleista labai mažai darbų, pagrįstų patirtimi, kuriuose atliekama analizė ir paaiškinami kreditų kainų skirtumai tarptautiniame kreditavime. Ne didelę dalį šių darbų galima rasti tokiuose šaltiniuose kaip Tarptautinis rekonstrukcijos ir vystymosi bankas (TRVB) ir Tarptautinių atsiskaitymų bankas.

1976 m. išspausdintame San Francisco Federalinio rezervinio banko darbe (ataskaitoje) N. Sargen bandė paaiškinti kreditų kainų, apmokamų valstybių – skolininkų skirtumus.

Jis naudoja dvi vertinimo lygybes. Iš pirmos lygybės tampa aišku, kad yra kainų skirtumai tarp kreditų, teikiamų besivystančios šalims ir teikiamų išsivysčiusios šalims. Į šią lygybę įeina: 1) šalis skolininkė (išsivysčiusi ar besivystanti); 2) kreditavimo sutarties sudarymo data arba metai; 3) kreditinio sandorio trukmė.

Surinkti duomenys rodo, kad skolininkai iš besivysčiusių šalių moka skirtumą, kuris vidutiniškai 140 bazinių taškų viršija LIBOR normą tuo metu, kai skolininkai iš išsivysčiusių šalių vidutiniškai moka skirtumą, kuris maždaug 25 baziniais taškais mažesnis.

Kredito terminas turi santykinai mažą įtaką skolininko išlaidoms. Antroje Sargeno sukurtoje lygybėje, bandoma atsižvelgti į kredito kainos skirtumus besivystančių šalių grupės viduje. Kintamieji, naudojami šioje lygybėje kreditų kainos skirtumų paaiškinimui, yra šie:

1. Tikrasis pelnas (aukštas arba žemas besivystančių šalių pelnas);
2. Meksikos efektas; Meksikos pasirinkimas kintamo modelio, paaiškinamas didele šios šalies, kaip tarptautinio skolininko, patirtimi;
3. Skolos aptarnavimo koeficientas arba santykis tarp aptarnavimo įmokų ir šalies eksporto mokėjimo;
4. Infliacijos norma;
5. Bendras procentinių išlaidų padidėjimas nuo 1974 m. iki 1975 m.;
6. Kredito trukmė.

Visi šeši kintamieji statistiškai svarbūs. Infliacija ir skolų aptarnavimo koeficientai paaiškina tik nedidelę dalį kreditų kainų skirtumų. Kiekvienas iš šių kintamųjų vidutiniškai prideda 10 bazinių taškų prie skirtumų. Pelno efekto kintamasis nurodo, kad vidutiniškai skirtumas tarp kainų, apmokėtas besivystančios šalies su didesniu pelnu, 10 bazinių taškų mažesnis nei kaina, apmokėta išsivysčiusios šalies su mažesniu pelnu. Meksikos efektas pagrįstas nuostata, kad ši šalis naudojasi pirmenybe, ne mažiau 25 bazinių taškų dydžio išlaidų kainos pranašumu, palyginus su kitomis besivystančiomis šalimis su dideliais pelnais. Toliau, lygybė nurodo į tai, kad vidutiniškai kreditų kainų skirtumas tarp išsivysčiusių šalių nuo 1974 m. iki 1975 m. išaugo 25 baziniais taškais. Šių rezultatų pagrindu galima teigti, kad nė vienas faktorius pilnai nepaaiškina kredito kainų skirtumų tarp išsivysčiusių šalių. Be to, išaiškėja, kad regioninės rizikos faktorius neturi lemiamos reikšmės, aiškinant išsivysčiusių šalių apmokamų kredito kainų skirtumų.

Brittain atliko analogišką analizę. Tačiau jis panaudojo tik vieną nepriklausomą kintamąjį-LIBOR normų svyravimams paaiškinti, užsienio skolų ir BNP. Jis nustatė, kad išsivysčiusios šalys su dideliu santykiu tarp skolų ir BNP apmoka didesnes LIBOR vidutinės trukmės kreditinių lėšų sumas.

Savo analizėje Angelini, Eng, Lees ištyrinėjo LIBOR sumų svyravimus 1975 – 1976 m. laikotarpiu. Analizė buvo atliekama besivystančių šalių – skolininkų atžvilgiu. Analizuojant 1975 m. eurokreditų sindikuotą rinką II ketvirtyje buvo išaiškinta, kad 13 besivystančių šalių gavo kreditus su ypatingomis normomis, kurios svyravo nuo 1,438 % (Ekvadoras ir Taivanas) iki 2,50% (Gajana). Regresinės analizės duomenimis buvo išvesta paaiškinamoji lygybė, kurioje trijų pasirinktų šalių rizikos kintamieji buvo sėkmingai pritaikyti LIBOR normų svyravimų paskaičiavimui. Šie kintamieji, - tai eksporto augimas, BNP vienam žmogui augimas ir užsienio skolos ir BNP santykis. Naudojant šią lygybę vertinimo normų paskaičiavimui vidutinė vertinimo paklaida sudaro 0,141 nuo LIBOR normų. Šį rezultatą būtina sulyginti su faktinėmis LIBOR normomis, kurios tyrinėjamoju laikotarpiu svyravo nuo 1,438 iki 2,5%. Tokiu būdu mes gauname paklaidos vidurtį - 7% LIBOR normų svyravimo vidurkio atžvilgiu.

Panaši analizė, atlikta 1976 m. ketvirtame ketvirčiu apklausus 12 skolininkų eurovaliutos sindikuotoje rinkoje, parodė šiek tiek kitokius rezultatus. 2 – jų šalių rizikos kintamieji, kurie atrodė labiau naudingi LIBOR skirtumų paaiškinimui, nurodyti 12.9 lentelėje. Lygybė rodo, kad LIBOR procentiniai normų sistemai išaugo 0,48691 dydžiu skolų aptarnavimo koeficiento kiekvienam papildomam procentui ir 0,3496 dydžiu importo ir rezervų santykio vertės kiekvienam papildomam vienetai.

Šių dviejų analizių rezultatai domina tuo, kad nebuvo įvertinti komisiniai (komisinės įmokos už kreditų paslaugas). Vienkartiniai kreditų komisiniai leidžia kiekvieną kartą gauti pelną nuo kreditų ir tuo pat metu leidžia informuoti skolininkus apie mažesnių LIBOR skolų kainą. Deja, aprašytoje anksčiau analizėje ketvirtinės regresijos duomenimis buvo gauti skirtingi paaiškinamieji kintamieji, ko pasekoje daroma prielaida, kad bankai atliko regioninės rizikos kintamųjų perkainojimą už trumpą periodą ir, kad įvairūs rizikos kintamieji skirtingai veikia LIBOR procentinių normų, apmokamų įvairių šalių-skolininkų junginių, skirtumus.

12.9 lentelė LIBOR procentinių normų skirtumų regresija pagal skolų aptarnavimo koeficientą ir importo santykis rezervų atžvilgiu (1976 m. IV ketvirtis)

	Skolų aptarnavimas		Importas / rezervai
Regresijos koeficientas	0,03496		0,04869
Standartinė paklaida	(0,00852)	0,8217	(0,01134)
Regresija kvadratu			

Sindikuoto eurokreditų rinka

Eurokreditų rinkos augimas

Sindikuotų eurokreditų rinka charakterizuojama dideliu efektyvumu ir žema kaina. Dėl šių charakteristikų žymiai išaugo kreditų apimtis. Jau artėjant 1972 m., kreditavimo operacijų eurokreditų apimtis rinkoje pasiekė 8,6 JAV milijardų dolerių kiekvienais metais.

Po 1972 m. atsirado šios rinkos kėlimo stimulus. Kai OPEK šalys 1973 m. pabaigoje 4 kartus pakėlė kainas, ryškiai išaugo piniginių lėšų, patenkančių į šią rinką, apyvarta. Išaugusių naftos kainų pasekoje išaugo kreditinių lėšų poreikis. Tokiu būdu rinka pasiekė nepaprastai aukštus augimo tempus - 38% kasmet nuo 1972 m. iki 1976 m. Po šio periodo sekė dar vienas periodas. Nuo 1977 m. iki 1981 m. beveik tokio pat greito augimo - 30% kasmet, kurį sukėlė 2 – as naftos kainų padidėjimas ir peso dolerio procentinių normų padidėjimo tendencija.

Bankai siekė diversifikuoti savo kreditines galimybes sindikacijos būdu. Askiri bankai nebuvo pajėgūs išlaikyti visos eurokredito apyvartos. Bankai atlikdavo rizikos diversifikaciją, priskirdami sau kiekvieno atskiro kredito nedidelę dalį. Bankas, kuris užregistravo naujus kreditus 100 milijonų dolerių sumai konkrečiais metais, galėjo paskirstyti šiuos kreditus tarp 20 – 30 atskirų kreditų. Jei kreditų apimtys padidėja, tai išskyla būtinybę atsiradimui vis stambesniems bankų sindikatams.

Rizika, susieta su procentinėmis normomis, buvo perduodama skolininkui, kadangi pagrindinė kreditų apimtis buvo teikiama su kintamomis palūkanų normomis. Nustatomas procentas buvo grindžiamas procentine norma – oreintyru, kuris tamprausiai susietas su piniginių lėšų verte. Eurodolerių depozitų atveju tokiu orientyru tampa (pardavėjo) siūloma LIBOR norma (LIBOR – Londono tarptautinė depozitų rinka). Tokiu būdu, bankai siekė gauti naudingos procentinės maržos pranašumą pagal LIBOR piniginę lėšų vertę tuo pačiu naudojant kreditinę struktūrą, kuriai esant, procentinės normos rizika daugiau perkeliama skolininkui nei kreditoriui.

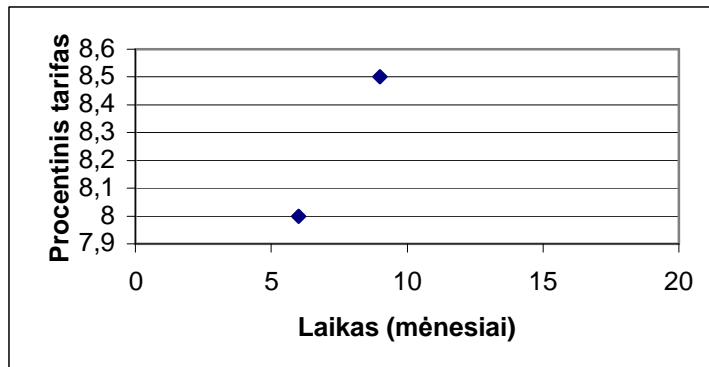
Paveikslėlis 12.3 rodo, kiek skolininko mokama procentinė norma gali keistis pirmųjų, 5- ių intervalų trijų mėnesių trukmės sindikuoto kredito, nurodytame pavyzdyje, laikotarpiu. Pradžioje skolininkas moka 8,50% už pirmuosius tris kredito mėnesius. Į šią normą įeina 8,0 % LIBOR plus 0,50% skirtumas virš LIBOR (žr. Pav.12.3).

Mes galime pasekti besivystančių šalių kreditavimo eurokreditų rinkos (lentelė 12.10) augimą ir kelis standartinius indikatorius skolos apmokėjimui (lentelė 12.11 a) ir 12.11 b)). Kaip parodyta lentelėje 12.10 a) kasmetinio kreditavimo apimtis sindikuotoje rinkoje išaugo nuo 8,6 milijonų dolerių 1972 m. ir iki 91 milijonų dolerių 1981 – 1982 m. Kiekvienais metais nuo 30 iki 62% visų kreditų apimties buvo suteikta besivystančioms šalims, išskyrus periodą po 1983 m., kada šioms šalims buvo suteikta vis mažesnė dalis kreditų. Šitas sumažėjimas buvo susietas su tarptautine skolų krize ir dideliu kreditavimo sumažėjimu, ypačingai kreditu, suteikiamu skolininkams besivystančiose šalyse. Lentelės 12.10 b) duomenys parodo, kad besivystančių šalių kreditai sudarė nedidelę tarptautinio kreditavimo dalį.

Lentelėje 12.11 a) mes galime pastebėti skolos mokėjimo padidėjimą ir skolos dydžio padidėjimą besivystančiose šalyse. Periodu nuo 1970 iki 1984 m. sąryšis tarp skolos ir BNP išaugo nuo 14,1 iki 33,8%. Mokamų procentų ir BNP sąryšis išaugo nuo 0,5 iki 2,8%. Kadangi didelė dalis išsivysčiusių šalių paimtos skolos buvo suteikta kintamomis procento normomis, šitos šalys susidūrė

su padidėjusiais mokėjimo procentais, kada normos labai pakito nuo 1977 m. iki 1981 m. To rezultate išsivysčiusios šalys buvo pagautos į spąstus.

12.3. Kintamos normos, mokamos skolininku eurokredito atveju, pavyzdys

Atkreipsime dėmesį į duomenis periodu nuo 1986 m. iki 1991 m. (lentelė 12.11 b)). Pirmiausia, išsivysčiusių šalių skola vis artėjo prie 1 trilijono dolerių. Antra, skolos sąryšis su BNP padidino užsienio skolos augimą išsivysčiusiose šalyse. Trečia, dalis privačios skolos sumažėjo visos skolos atžvilgiu.